

MAKTABGACHA KATTA YOSHDAGI BOLALARDA INGLIZ TILI LEKSIKASINI O'RGATISHDA O'YIN TEXNOLOGIYALARINING TURLARI VA TASNIFI

Xasanova Shaxnoza Toxtasinovna

Nizomiy nomidagi O'zMPU, "Maktabgacha Ta'lim nazariyasi va metodikasi"
kafedra dotsenti (PhD)

E-mail: shahnoza.xasanova1972@gmail.com

Ostonova Marjona G'ulomovna

Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (maktabgacha ta'lim) 2-kurs magistri
Nizomiy nomidagi O'zMPU Toshkent shahri O'zbekiston

E-mail: marjonaostonova44@gmail.com

Annotatsiya Mazkur maqolada maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ingliz tili leksikasini o'rgatishda o'yin texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik asoslari yoritilgan. O'yin texnologiyalarining ta'lim jarayonidagi o'rni, ularning didaktik imkoniyatlari hamda ingliz tili leksikasini samarali o'zlashtirishdagi ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar uchun mos bo'lgan o'yin texnologiyalarining asosiy turlari tasniflanib, ularning metodik xususiyatlari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, ingliz tili, leksika, o'yin texnologiyalari, didaktik o'yinlar, rolli o'yinlar, interfaol ta'lim.

Аннотация В данной статье освещаются педагогические основы использования игровых технологий при обучении лексике английского языка детей старшего дошкольного возраста. Научно-теоретически анализируются роль игровых технологий в образовательном процессе, их дидактические возможности, а также значение в эффективном усвоении лексики английского языка. Кроме того, классифицируются основные виды игровых технологий,

подходящих для детей дошкольного возраста, и раскрываются их методические особенности.

Ключевые слова: дошкольное образование, английский язык, лексика, игровые технологии, дидактические игры, ролевые игры, интерактивное обучение.

ABSTRACT This article examines the pedagogical foundations of using game-based technologies in teaching English vocabulary to children of senior preschool age. The role of game technologies in the educational process, their didactic potential, as well as their significance in the effective acquisition of English vocabulary are analyzed from a scientific and theoretical perspective. In addition, the main types of game technologies suitable for preschool-aged children are classified, and their methodological characteristics are described.

Keywords: preschool education, English language, vocabulary, game-based technologies, didactic games, role-playing games, interactive learning.

Bugungi globallashuv sharoitida chet tillarini, xususan ingliz tilini erta yoshdan o'rgatish ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim davri bolaning nutqiy rivojlanishi, tilga bo'lgan qiziqishi va muloqot ko'nikmalarining shakllanishida muhim bosqich sanaladi. Aynan ushbu davrda o'zlashtirilgan leksik birliklar bolaning keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ta'lim jarayonining samaradorligi esa o'qitish metodlari va texnologiyalarining to'g'ri tanlanishiga bog'liq. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o'yin yetakchi faoliyat turi bo'lgani sababli, ingliz tili leksikasini o'rgatishda o'yin texnologiyalaridan foydalanish pedagogik jihatdan asoslangan va samarali yondashuv hisoblanadi. Maktabgacha yosh davrida bolalarning eshitish va taqlid qilish qobiliyatlari faol rivojlangan bo'lib, bu chet tilini tabiiy va oson o'zlashtirish uchun qulay shart-sharoit yaratadi. Ingliz tilini erta yoshdan o'rgatish bolalarda fonetik sezgirlikni shakllantirib, to'g'ri talaffuz va nutq madaniyatining

rivojlanishiga xizmat qiladi. O'yin asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar bolalarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos kelib, ularning o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshiradi. O'yin texnologiyalari yordamida yangi leksik birliklar majburiy yodlash emas, balki faol muloqot va amaliy harakatlar orqali o'zlashtiriladi. O'yin jarayonida bolalarning diqqat, xotira va tafakkur jarayonlari faollashib, bilimlarni mustahkam o'zlashtirish imkoniyati kengayadi. Ingliz tili leksikasini o'yinlar orqali o'rgatish bolalarda nutqiy faollikni oshirib, ularni erkin fikr bildirishga undaydi. Didaktik va interfaol o'yinlar bolalarda mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv ko'nikmalarining shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'yin texnologiyalaridan foydalanish mashg'ulot jarayonida qulay psixologik muhitni yaratib, bolalarda o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi. O'yin asosida o'rgatilgan leksik material bolalar xotirasida uzoq muddat saqlanib, uni faol nutqda qo'llash imkoniyati ortadi. Natijada maktabgacha ta'lim muassasalarida ingliz tili leksikasini o'rgatishda o'yin texnologiyalaridan foydalanish ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Didaktika ta'lim jarayonining mohiyati, tamoyillari, mazmuni va metodlarini o'rganadigan fan sifatida XVII asrdan boshlab ilmiy jihatdan shakllana boshlagan. Ta'lim jarayoni ikki tomonlama xususiyatga ega bo'lib, unda o'qituvchi va o'quvchi o'zaro hamkorlikda faoliyat yuritadilar. Bu jarayonda o'yin texnologiyalari o'qituvchi va bola o'rtasidagi pedagogik munosabatlarni faollashtiruvchi muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. O'yin texnologiyalari bolalarda bilimlarni majburiy yodlash emas, balki qiziqish, emotsional tajriba va faol ishtirok orqali o'zlashtirish imkonini yaratadi. Ayniqsa, ingliz tili leksikasini o'rgatishda o'yin orqali berilgan material bolalar xotirasida uzoq muddat saqlanadi hamda faol nutqda qo'llaniladi. O'yin faoliyati bolaning yoshiga xos ehtiyojlarini qondirib, ta'lim jarayonini tabiiy va erkin muhitda tashkil etishga imkon beradi. Bunday yondashuv bolalarda o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiyani shakllantiradi va mashg'ulotlarga faol ishtirok etishni ta'minlaydi. O'yin jarayonida bolalar o'z fikrlarini erkin ifodalashga harakat qilib, nutqiy faollik ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Shuningdek, o'yin texnologiyalari bolalarning diqqatini jamlash va uni uzoq vaqt davomida saqlab

turishiga yordam beradi. O'yin asosida o'rgatilgan leksik birliklar real hayotiy vaziyatlar bilan bog'langanligi sababli tezroq o'zlashtiriladi. Bu jarayon bolalarda mustaqil fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal qilish ko'nikmalarining shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'yin texnologiyalaridan foydalanish mashg'ulot jarayonida qulay psixologik muhitni yaratib, bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Bundan tashqari, o'yinlar orqali tashkil etilgan ta'lim jarayoni bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Didaktik o'yinlarning tizimli qo'llanilishi ingliz tili leksikasini bosqichma-bosqich va izchil o'zlashtirish imkonini beradi. Natijada o'yin texnologiyalari didaktikaning muhim tarkibiy qismi sifatida maktabgacha ta'limda samarali pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Pedagogik va metodik adabiyotlar tahliliga asoslanib, maktabgacha katta yoshdagi bolalar uchun ingliz tili leksikasini o'rgatishda qo'llaniladigan o'yin texnologiyalarini quyidagi asosiy turlarga ajratish mumkin:

Didaktik o'yinlar: Didaktik o'yinlar aniq ta'limiy maqsadga yo'naltirilgan bo'lib, leksik birliklarni tizimli o'rgatishda keng qo'llaniladi. Ranglar, sonlar, shakllar, hayvonlar, kundalik buyumlar va oziq-ovqat nomlarini ifodalovchi so'zlar mazkur o'yinlar orqali samarali o'zlashtiriladi. Didaktik o'yinlar bolalarda diqqatni jamlash, eslab qolish va so'zlarni to'g'ri qo'llash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bunday o'yinlar bolalarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ishlab chiqiladi. Didaktik o'yinlarda vizual materiallardan foydalanish bolalarda tasavvur va idrok jarayonlarini faollashtiradi. O'yin davomida bolalar so'zlarning ma'nosini amaliy harakatlar bilan bog'lab o'zlashtiradilar. Bu esa leksik birliklarning ongli ravishda eslab qolinishiga yordam beradi. Didaktik o'yinlar orqali o'rgatilgan so'zlar bolalarning kundalik nutq faoliyatiga bosqichma-bosqich kirib boradi. Mazkur o'yinlar bolalarda mustaqil fikrlash va tezkor qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, didaktik o'yinlar bolalarda o'rganishga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantiradi. O'yin jarayonida bolalar o'z bilimlarini sinab ko'rish va xatolarini mustaqil tuzatish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Didaktik

o'yinlarning tizimli qo'llanilishi ingliz tili leksikasini bosqichma-bosqich o'zlashtirishni ta'minlaydi. Natijada didaktik o'yinlar maktabgacha ta'lim jarayonida ingliz tili leksikasini samarali o'rgatishning muhim vositasiga aylanadi.

Rolli o'yinlar: Rolli o'yinlar bolalarning ingliz tilidagi so'z va iboralarni real nutqiy vaziyatlarda qo'llashiga imkon yaratadi. "Shop", "Family", "At the kindergarten" kabi rolli o'yinlar kundalik muloqotga oid leksik birliklarning faol nutqda mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Ushbu o'yinlar ijtimoiy muloqot, nutqiy tashabbus va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi. Rolli o'yinlar jarayonida bolalar muayyan rollarni bajarish orqali til birliklarini mazmunli vaziyatlarda qo'llashga o'rganadilar. Bu esa ularning nutqiy kompetensiyasini bosqichma-bosqich rivojlantirishga yordam beradi. O'yin davomida bolalar bir-biri bilan muloqotga kirishib, savol-javob shaklida nutq faoliyatini faollashtiradilar. Rolli o'yinlar bolalarda muloqot madaniyati va ijtimoiy xulq-atvor ko'nikmalarini shakllantiradi. Shuningdek, bunday o'yinlar bolalarning nutqiy tashabbus ko'rsatishiga va o'z fikrini erkin ifodalashiga imkon beradi. Rolli o'yinlar jarayonida o'rganilgan so'z va iboralar real hayotiy vaziyatlar bilan bog'langan holda mustahkamlanadi. Bu esa leksik birliklarning uzoq muddatli xotirada saqlanishiga xizmat qiladi. Rolli o'yinlar bolalarda ijodiy tafakkur va muammoli vaziyatlarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'yin jarayonida bolalar tengdoshlari bilan hamkorlikda ishlashga o'rganadilar. Natijada rolli o'yinlar maktabgacha ta'lim jarayonida ingliz tili leksikasini samarali o'rgatishning muhim vositalaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Harakatli o'yinlar: Harakatli o'yinlar jismoniy faollik va til o'rganishni uyg'unlashtiradi. Buyruqlar, ko'rsatmalar va harakatni ifodalovchi fe'llar harakatli o'yinlar orqali tez va oson o'zlashtiriladi. Bunday o'yinlar bolalarning charchashini kamaytirib, mashg'ulotga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Harakatli o'yinlar bolalarning tabiiy harakat ehtiyojini qondirib, ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Jismoniy faoliyat bilan birga berilgan leksik material bolalar xotirasida mustahkamroq saqlanadi. O'yin davomida bolalar buyruq va

ko'rsatmalarni bajarish orqali ingliz tilidagi fe'llarning ma'nosini amaliy ravishda anglaydilar. Bu jarayon bolalarda eshitish orqali idrok etish va tezkor javob berish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Harakatli o'yinlar bolalarda diqqatni jamlash va uni ma'lum vaqt davomida saqlab turish qobiliyatini kuchaytiradi. Shuningdek, bunday o'yinlar mashg'ulot jarayonida qulay psixologik muhitni yaratishga yordam beradi. Harakatli o'yinlar bolalarda ijobiy emotsiyalarni uyg'otib, o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiyani kuchaytiradi. O'yin jarayonida bolalar tengdoshlari bilan hamkorlikda harakat qilib, ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Harakatli o'yinlarning tizimli qo'llanilishi ingliz tili leksikasini bosqichma-bosqich va ongli o'zlashtirishga xizmat qiladi. Natijada harakatli o'yinlar maktabgacha ta'lim jarayonida ingliz tili leksikasini o'rgatishda samarali pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Syujetli o'yinlar: Syujetli o'yinlar ma'lum voqea yoki hikoya asosida tashkil etilib, ingliz tili leksikasini kontekstda o'rgatishga xizmat qiladi. Ushbu o'yinlar bolalarda voqealar ketma-ketligini anglash, hikoya qilish va so'zlarni nutq jarayonida to'g'ri qo'llash ko'nikmalarini shakllantiradi. Syujetli o'yinlar jarayonida bolalar o'zlarini muayyan vaziyat ishtirokchisi sifatida tasavvur qiladilar. Bu esa leksik birliklarni mazmunli va mantiqiy bog'lanishda o'zlashtirishga yordam beradi. O'yin davomida bolalar voqealarni izchil bayon qilish orqali nutqiy tafakkurni rivojlantiradilar. Syujetli o'yinlar bolalarda eshitish, tushunish va qayta ifodalash ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Bunday o'yinlar yordamida yangi so'zlar alohida yodlash emas, balki umumiy voqea tarkibida o'zlashtiriladi. Syujetli o'yinlar bolalarning lug'at boyligini kengaytirish bilan birga grammatik tuzilmalardan to'g'ri foydalanishiga ham yordam beradi. O'yin jarayonida bolalar tengdoshlari bilan muloqotga kirishib, o'z fikrlarini erkin bayon etishga o'rganadilar. Shuningdek, syujetli o'yinlar bolalarda tasavvur va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. Mazkur o'yinlar orqali o'zlashtirilgan leksik birliklar bolalar xotirasida uzoq muddat saqlanadi. Natijada syujetli o'yinlar maktabgacha ta'lim jarayonida ingliz tili

leksikasini samarali o'rgatishning muhim pedagogik vositalaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Ijodiy o'yinlar: Ijodiy o'yinlar bolalarning tasavvuri va ijodkorligini rivojlantirish bilan birga leksik birliklarni emotsional jihatdan mustahkamlaydi. Rasm chizish, qo'shiq aytish, sahnalashtirish va dramatizatsiya elementlariga asoslangan o'yinlar yangi so'zlarning uzoq muddatli xotirada saqlanishiga yordam beradi. Ijodiy o'yinlar jarayonida bolalar o'z his-tuyg'ularini erkin ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ingliz tilidagi so'z va iboralarni ijobiy emotsiyalar bilan bog'lashga xizmat qiladi. Ijodiy faoliyat davomida bolalar yangi leksik birliklarni o'z tajribasi bilan uyg'unlashtirib o'zlashtiradilar. Bunday o'yinlar bolalarda mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ijodiy o'yinlar bolalarning nutqiy faolligini oshirib, o'z fikrini erkin bayon etishga undaydi. Shuningdek, dramatizatsiya asosidagi o'yinlar bolalarda nutq ifodaliligi va talaffuz ko'nikmalarini shakllantiradi. Ijodiy o'yinlar jarayonida bolalar jamoada ishlash va bir-birini tinglashni o'rganadilar. Bunday faoliyat bolalarda o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlashga yordam beradi. Ijodiy o'yinlar orqali o'rgatilgan leksik birliklar bolalar xotirasida chuqur va barqaror iz qoldiradi. Natijada ijodiy o'yinlar maktabgacha ta'lim jarayonida ingliz tili leksikasini samarali o'rgatishning muhim pedagogik vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ingliz tili leksikasini o'rgatishda o'yin texnologiyalaridan foydalanish ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. O'yin texnologiyalarini maqsadga muvofiq tanlash, mashg'ulot mazmuni bilan uyg'unlashtirish va tizimli qo'llash bolalarda ingliz tili leksikasini qiziqarli, ongli va barqaror o'zlashtirish imkonini yaratadi. Mazkur o'yin texnologiyalari tasnifi keyingi ilmiy-metodik tadqiqotlar uchun nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. – Toshkent, 2018.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining chet tillarini o‘qitishni rivojlantirishga oid qaror va farmonlari. – Toshkent, 2012–2022 yy.
3. Jalolov J. J. Chet tillarni o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012. – 256 b.
4. Karimova G. K. Maktabgacha ta’limda pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2018. – 184 b.
5. Xo‘jayev B. X. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2016. – 200 b.
6. Cameron L. Teaching Languages to Young Learners. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 256 p.
7. Pinter A. Teaching Young Language Learners. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – 240 p.
8. Harmer J. How to Teach English. – London: Longman, 2007. – 288 p.
9. Slattey M., Willis J. English for Primary Teachers. – Oxford: Oxford University Press, 2001. – 144 p.
10. Moon J. Children Learning English. – Oxford: Macmillan Heinemann, 2000. – 160 p.
11. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 270 p.
12. Brown H. D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. – New York: Pearson Education, 2007. – 410 p. Khasanova, S. T., & Vasila, T. (2023, May). Development of imaginary-creative competences in the process of preparing future teachers for profession. In *Next Scientists Conferences* (pp. 84-91).
13. Khasanova, S., & Zufarova, L. (2023, June). DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE SKILLS IN PRE-SCHOOL CHILDREN THROUGH THEATER GAMES. In *International Scientific and Current Research Conferences* (pp. 1-5).
14. Khasanova, S. (2021). Formation of national pride in children through teaching description of historical monuments in Uzbekistan. *ACADEMICIA: AN*

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL, 11(2), 734-738.

15. Hasanova, S. (2022). ОРГАНИЗАЦИЯ РАЗВИВАЮЩЕГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА КАК ФАКТОР ГОТОВНОСТИ РЕБЕНКА К ШКОЛЕ. *Science and innovation*, 1(B8), 2199-2203.